

alapján összeállított lajstrom zárja a honfoglaláskorinak vélt települések listájával (és olyan, jellegzetesen a Névtelen Jegyző határáról árukkodó tévedésekkel, mint [Ó]buda Ecilburg névalakkal történő említése vagy az Alpár homokján lokalizált Gyümölcsény erdejének szerepeltetése); a középkori állapotokat bemutató második rész és egyben az *Introductio* a középkori Magyarország bemutatásával zárul: itt megint megfigyelhető, hogy Tomka Szászky kora tudományos színvonalának megfelelően elsősorban a török hódítás által egyáltalán nem vagy csak részben érintett területek egykori topográfiájáról rendelkezett részletekbe menő ismeretekkel. Az *Introductio*hoz gazdag jegyzetanyag csatlakozik, amely szerencsés módon egyszerre kellőképpen informatív és mértéktartóan tömör; legfeljebb csak azt a jelentéktelen nyomdahibát tehetjük szóvá, hogy a 49. jegyzethez tartozó indexszám a szövegközben hibásan, 47-esként szerepel.

A Képzőművészeti Kiadó tavaly megjelentetett kötetével a földrajztudomány, a történettudomány, és a kettő határterületére eső kartográfia-történet és történeti földrajz is értékes könyvvel gazdagodott. Török Enikő és Tóth Gergely mintaszerű pontosságú bevezető tanulmányai, az atlaszhoz és az *Introductio*hoz írott részletes magyarázataik, ill. jegyzeteik, továbbá a kötet következetes szerkesztettsége a könyvet az egyetemi oktatásban is kiválóan használhatóvá teszi: a kartográfia-történeti kurzusok forráskiadványként, a történeti földrajzi szemináriumok pedig segédanyagként támaszkodhatnak és minden bizarron fognak is támaszkodni rá. A recenzens örömmel idézi ismertetője végén a kötet „Beköszöntő”-jének szerzőjét, Klinghammer István professzort: „Köszönet a Szerzőknek, hogy alapos munkájukkal elének tárták Tomka Szászky tevékenységét, és a Kiadónak, hogy hozzáférhetővé tette ezt az értékes művet!”

KÖRMENDI TAMÁS

Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei XII. (Annales Bibliothecae Universitatis de Rolando Eötvös nominatae XII). Főszerk.: SZÓGI László. Bp., 2005. Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára, 369 [2] l.

Újabb kötettel gazdagodott az Egyetemi Könyvtár kiadásában megjelentetett „Évkönyvek” sorozat. A kötet szerkezetét tekintve négy téma köré csoportosul: az Egyetemi Könyvtár Gyűjteménye, az Egyetem- és felsőoktatástörténet, Irodalomtörténet, irodalomelmélet és Művészettörténet.

A kötet tematikája színes, és nem csak laikus érdeklődők számára, de a szakmabelieknek is figyelemfelkeltő és hézagpótló, minthogy a szerzők új eredményeiket közlik tanulmányaikban, számos esetben cáfolva a korábbi téves megállapításokat, továbbá vázolják azokat a kérdéseket, amelyek továbbra is nyitottak.

Az első tanulmány szerzője Beregszászi Magdolna, felsorolja a budapesti Egyetemi Könyvtár állományába tartozó Suetonius-kódexre (Cod.Lat.13.) vonatkozó kutatások eredményeit, és a korábban elfogadott véleményekkel szemben megállapítja, hogy az említett kódex nem eredeti korvina, hanem Vitéz-kódex, és csak 1472 után kerülhetett a királyi könyvtárba. Domokos György és Vida Máté tanulmánya a Magyarországon létező legrégebb Dante-művet tartalmazó Dante-kódex (Cod.Ital.1.) nyelvéről nyújt képet, emellett tárgyalja a kódex fizikai jellemzőit, nyelvét, ezen belül is fonetikai, alak- és mondattani megfigyeléseit; a tanulmány külön érdeme, hogy először szerepelteti nyomtatásban az „Aphorismata” néven ismert hét lapnyi bölcs mondások gyűjteményét latin és középkori venetói volgarében írt szöveg átiratát. Németh András tanulmányának tárgya a Cod.Lat.20. jelzetű kódex, különös tekintettel a benne található „38. Phalarisz-levél”-re, amely első alkalommal jelenik meg nyomtatás-

ban. Németh András kutatási módszerében szakít a külső bélyegek összehasonlításának gyakorlatával – amely a korábbi kutatókat sok esetben helytelen következtetésre ösztönözte –, és helyette kizárólag a kódexet teszi vizsgálata tárgyává: ennek eredménye, hogy a kódexet 'áthelelyezi' a 'nem hiteles korvinák' körébe, minthogy nincs bizonyíték arra nézve, hogy az említett kódex II. Abdul-Hamid szultán 1877. évi ajándékozása előtt Magyarországon lett volna. Az 1444-ből származó, Terentius hat megmaradt komédiáját tartalmazó Terentius-kódex (Cod.Lat.31.) a tárgya Tóth Péter tanulmányának. A papírkódex egyik korrektora, s talán possesora is, Vitéz János volt. A tanulmány gerincét egyfelől annak bemutatása jelenti, mivel magyarázható a kódex olvasatainak szövegkritikai jelentősége a Terentius-corpus rekonstrukciójában, másfelől fölhívja a figyelmet a zárórészben található olyan Terentius-kommentárokra, amelyeknek viszonylag kevés kézirata ismeretes.

Bíbor Máté János tanulmánya az erdélyi fejedelmi udvart idézi, ahol Gyulaffi Lestár a kancelláriai titkári feladatokat látta el, és mint diplomata, számos esetben járt Lengyelországban. Gyulaffi jegyzetei Szamosközy István történetíró kéziratai között maradtak fenn. A jegyzetek nagyobbik része az erdélyi kül- és belpolitikával foglalkozik; jegyzetei mellett számos levél, okirat, és az ezekhez fűzött kommentár található. A kéziratok nagy része 1891-ben került az Egyetemi Könyvtárba. Gyulaffi lengyelországi követjárásainak egyik eredménye az a költemény, amelynek műfordítása is megjelent.

A tanulmánykötet második kérdéscsoportja az „Egyetem- és felsőoktatástörténet”, amelynek egyik tanulmányírója Fabó Edit. A szerző, a dualizmus-kori magyar élclapok karikatúráinak vizsgálatához végzett gyűjtőmunkájából adódóan írta meg „A hely szellemének humora” című tanulmányát. A tanulmány első része a 19. századi könyvtári karikatúrát és azokat a forrásokat tárgyalja, amelyek az Egyetemi Könyvtárat mint 19. századi intézményt, a társadalmi jelenség szintjén parodizálja. A második rész

a 20. századi Könyvtár mikrotörténetét látta. A keretet – a diktatúra hallgatólagos jóváhagyásával – eljátszott 'Műsoros estek az Egyetemi Könyvtárban' jelentik; a tanulmányt bőséges eredeti anyag teszi színessé – mai szemmel nézve szinte hihetetlennek tűnő – embereket megalázó fordulataival. Sipos Anna Magdolna „Változó határok, rehabilitált tanítóképzők” című tanulmánya az 1938–1944 közötti határmódosításokat követő közoktatási és felsőoktatási intézmények rehabilitációjával foglalkozik. Tanulmányát kiegészítik az egyes intézmények Évkönyveinek felsorolásai, a fontosabb könyvadományok, továbbá az egyes könyvtárak gyarapodási jegyzéke.

Pogányiné Rózsa Gabriella „Domanovszky Ákos (1902–1984)” című tanulmánya részletes pályaképet fest a budapesti Egyetemi Könyvtár hajdani igazgatóhelyetteséről, aki 1942-től harminc éven át dolgozott a Könyvtárban. Szakmai tudása és az 1947–1957 között a könyvek címléírásában végrehajtott feldolgozási reformja, katalógus-építése vetették meg a mai gépesítési lehetőségek alapját.

A tanulmánykötet sokszínűségét emeli a harmadik nagy kérdéskör, „Irodalomtörténet, irodalomelmélet” című fejezet két tanulmánya: Jakab Judit „Emlékezet- és identitáselméletek – kánon nélkül”: az 'emlékezet' és az 'identitás' közötti szoros kapcsolatot Csingiz Ajmatov *Az évszázadnál hosszabb ez a nap* című regény költői betétjével fémjelzi: milyen veszéllyel járt, amikor az ősidőkben a 'najmán' nép egy részét megfosztották családi és törzsi emlékeitől... A tanulmány a továbbiakban a 'kollektív emlékezet' alapkutatásába enged betekintést, és külön érdeme, hogy a legújabb irodalomjegyzékkel is bővíti. A III. fejezethez tartozó második tanulmány szerzője Cséka György, aki tanulmánya tárgyának „Tandori Dezső »És megint messze szállnak«” című regényének elemzését választotta. Az elemzésen túlmenően a tanulmány komoly érdeme, hogy a megjelent Tandori-művek mellett Cséka felsorolja a Tandori-művekre vonatkozó legjelentősebb szakirodalmat.

A kötet negyedik, „Művészettörténet” tárgykörébe tartozó két tanulmányból, sorrendben Knapp Éva „A Szent István-ikonográfia megújítási kísérletei a XVII–XVIII. századi sokszorosított grafikában” című tanulmánya a 15–16. századi ábrázolások áttekintését követően arra ad választ, miként és miért következett be változás a 17–18. században. A gazdag kutatási anyag bizonyítéka, hogy az új képi megfogalmazások főként jezsuita környezetben születtek, és a szent király alakja az ellenreformáció és a nemzet függetlenségi törekvéseinek erőforrásává lépett elő: Szt. István királynak a korábbi tradicionális ikonográfiáját felváltotta az új, életteli jelenetek ábrázolása, és ezek változatos kontextusban történő megjelenítése, különös hangsúlyt adva történelmi személyiségének.

Papp Júlia az „Atlas Hungaricus”-ról írt tanulmánya Bernhard Paul Moll 18. századi térkép-katalógusában szereplő magyarországi vár- és városábrázolásokról szól; a szerző ismerteti Moll „Atlas Hungaricus”-át, annak a pozsonyi *Ungarisches Magazin*ban közölt fejezeteit, betekintést enged Moll munkamódszerébe, aki a topográfiai gyűjtés szerves részének tekintette azoknak az ábrázolásoknak a megszerzését, amelyek egy vár közelében hadgyakorlatot, ütközetet mutattak be; figyelme kiterjedt a hazai bányászat bemutatató kéziratos térképekre, ahol az egyes aknákat, tárnákat részletesen ábrázolták. A 18. század közepén összeállított 800 városábrázolást, alaprajzot tartalmazó katalógust Kéler Gottfried több mint 300 tétellel kiegészítette, adatai másolatokban és nyomtatásban terjedtek, és hatottak topográfusunk, Korabinszky János Mátyás vedutagyűjtésére.

A tanulmánykötet minden szerzőjét köszönet illeti, hogy kutatásaikkal olykor megdöntötték a korábbi félrevezető megállapításokat, más-szor 'csak' egyszerűen átadták eredményeiket, hogy azok a jövőben új kutatások kiindulópontjai lehessenek.

ROJAS MÓNIKA

Zeman László: Gimnasiológia. Az eperjesi kollégium és áthagyományozódásai. Somorja–Dunaszerdahely, 2003. 183 l., 8 t.

Eperjesről, az eperjesi evangélikus kollégiumról szól Zeman László legújabb könyve, arról a városról és arról az intézményről, amelyről költők, irodalmárok, politikusok századokon át oly elismerően nyilatkoztak. Kazinczy a „legbájosabb, legtündéribb” tájnak nevezte a várost és környékét, ahol először érezte magát „boldog állapotban”. Petőfi úgy nyilatkozott a városról, hogy „ama városok egyike, ahol nyomban otthon érzi magát.” Kossuth, aki eperjesi diákéveit meghatározónak tartotta fejlődésére nézve, így nyilatkozott: „Ott virradott fel lelkemben azoknak az elveknek világossága, amelyek vezéreltek...” Ignotus pedig, aki a harmadik gimnáziumot Eperjesen végezte, ezt az évet „élete legszebb esztendejének” nevezte.

Nem csoda, ha e városnak és kollégiumának történetével már többen is behatóan foglalkoztak. Gömör János, a főgimnázium egykori igazgatója három változatban is megírta a kollégium történetét. Zeman László, könyvének első fejezetében a főgimnázium egykori igazgatójának e munkáit ismerteti, de úgy, hogy bőséges kiegészítésekkel, jegyzetekkel kíséri az először a harmincas években megjelent kollégiumtörténetet, amelynek értékelő szempontjait ma is érvényesnek tartja. Mindkét szerző kiemelte azt a toleranciát, ami a különböző nemzetiségű és vallású diákok között magától értetődő volt. Ignotus visszaemlékezésében így írt erről: „Találni azonban a legmennyeibb békességet találtam ott, fajtáknak és felekezeteknek egyetértését...” Gömör munkái Zeman szerint egy letűnt világ értékeire hívják fel figyelmünket, de – hozzátehetjük – ezek az értékek ma is alapvetőek, ha újra európai módon akarunk élni.

A kötet három fejezete a kollégium három tanárának portréját vázolja fel. A polihisztor Ludmann Ottóét, aki több mint fél évszázadon át volt az iskola oktatója, Wallentinyi Samuét, akinek irodalmi hagyatékát és tanáregyéniségét